

Velika strategija Sjedinjenih Država – da li je kucnuo čas za *uravnotežavanje s obale*?

Stevan NEDELJKOVIĆ¹

Apstrakt: U vremenu kada unipolarni trenutak počinje da jenjava, a svet multipolarnosti nadolazi, odvijaju se akademske debate o budućoj velikoj strategiji Sjedinjenih Država. Cilj ovog rada je da pruži doprinos toj debati kroz analizu *uravnotežavanja s obale* (*offshore balancing*), predloga velike strategije koji dolazi iz neorealističkog akademskog tabora. Ključno istraživačko pitanje na koje ovaj članak odgovara jeste – da li je *uravnotežavanje s obale* danas najpodesnija strategija za ostvarivanje vitalnih nacionalnih interesa Sjedinjenih Država (SAD)? Uzimajući moguću primenu ove strategije u Persijskom zalivu kao studiju slučaja – jednom od tri ključna regiona za nacionalne interese SAD – pokazaću da nije sazrelo vreme za strategiju *uravnotežavanja s obale* i da pati od sličnih manjkavosti kao i trenutna strategija dubokog angažovanja: prvo, povremeno ignoriše lekcije iz istorije i činjenice iz sadašnjosti; drugo, zanemaruje opasnosti vakuuma moći i izmenjeni strateški kontekst koji bi nastao američkim povlačenjem; treće, preterano se uzda u saveze u čiju delotvornost i sami realisti poslovično sumnjaju i četvrto, zanemaruje činjenicu da u XXI veku dobijaju na značaju asimetrične pretnje na koje je teško brzo i efikasno odgovoriti. Na kraju, iznosim tvrdnju da će *uravnotežavanje* iz daljine verovatno biti velika strategija SAD-a 2050. godine, ali da će do tada primat imati strategija selektivnog angažovanja.

Ključne reči: Sjedinjene Države, velika strategija, nacionalni interes, *uravnotežavanje s obale*, Persijski zaliv, neorealizam.

¹ Assistant Professor, University of Belgrade – Faculty of Political Science, Belgrade, Serbia. E-mail: stevan.nedeljkovic@fpn.bg.ac.rs, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3078-9068>.

Uvod

Dok je Frensis Fukujama (Francis Fukuyama) u leto 1989. godine pisao poslednje redove čuvenog eseja „Kraj istorije“ (*The End of History*), svet se vrtložio i menjao toliko brzo i duboko da su mnogima promakle razmere promena koje su se odvijale. Iako je Fukujama (1989, 4) teza o kraju istorije, i „univerzalizaciji Zapadne liberalne demokratije kao konačnog oblika ljudske vladavine“ preterana i empirijski potvrđena kao manjkava, njegov osećaj da se padom Berlinskog zida „nešto vrlo fundamentalno desilo u ljudskoj istoriji“ (Fukuyama 1989, 3), bio je ispravan. Lanac događaja koji je doveo do pobede liberalne ideologije i kraja Hladnog rata proizveo je ogromnu anomaliju u izučavanju međunarodnih odnosa. Mada nije došlo do kraja istorije kakav su opisivali Hegel i Marks, a od kojih je Fukujama pozajmio kovanicu, čuveni profesor sa Univerziteta Stanford je makar delimično i makar na kratko bio u pravu. Svet sa jednom supersilom, okončanje nadmetanja dva neprijateljska bloka bez rata i potpuni trijumf jedne ideologije nad drugom, situacije su bez presedana od uspostavljanja prvog međunarodnog sistema 1648. godine.

Padom Berlinskog zida nije se samo okončao Hladni rat, već je 9. novembar 1989. postao simbol dramatičnog zaokreta u svetu i polazna tačka u razgovorima o brojnim konceptima i izazovima u međunarodnim odnosima. Danas je gotovo nemoguće raspravljati o svetskom poretku, ravnoteži snaga, realističkoj školi međunarodnih odnosa, američkoj moći, transatlantskim odnosima i rusko-američkim odnosima, bez poziva na kraj Hladnog rata ili makar osvrta na taj fenomen. Pored toga, danas svaka diskusija o velikoj strategiji Sjedinjenih Američkih Država (SAD) počinje sa referencom na prvi dan u posthladnoratovskoj eri. Takođe, iako teoretičari međunarodnih odnosa neposredno posle okončanja Hladnog rata nisu mogli da se slože oko toga da li Amerika treba da se okrene sebi i zatvori u „Tvrđavu Amerika“, ili posegne za globalnom dominacijom, ili pak bira neki umereniji put, uglavnom nisu imali dileme da je „kraj istorije“ fokalna tačka u redefinisaju pristupa SAD-a prema svetu.

Jedan od predloga velike strategije potekao je od neorealista.² Kristofer Lejn (Christopher Layne), Džon Dž. Miršajmer (John J. Mearsheimer) i Stiven M. Volt (Stephen M. Walt) još od sredine 90-ih godina 20. veka kritikuju američki pristup globalnim poslovima i, kako oni tvrde, težnju SAD-a za globalnom dominacijom.

² Napomenuo bih da uravnotežavanje ne zastupa nužno sve neorealističke postulate. Uostalom, zagovaraju je i defanzivni i ofanzivni realisti, čiji je pogled na međunarodnu zbilju često različit. Ovu strategiju nazivam realističkom, jer su njeni ključni zagovornici odreda neorealisti.

Verovali su da se velika strategija liberalne hegemonije (Mearsheimer and Walt 2016) ili dubokog angažovanja (*deep engagement*) kako se još naziva (Brooks, Ikenberry and Wohlforth 2013; Nye 1995), koje su praktikovale sve administracije od Klintona do Obame, pogubna i da će u konačnici oslabiti američku relativnu moć, ugroziti nacionalne interese SAD-a i okrenuti ravnotežu snaga protiv Vašingtona. Dodatno, neorealisti tvrde da takva strategija neće samo motivisati takmace na uravnotežavajuću koaliciju, već će proizvoditi strah od geopolitičke nadmoći čak i kod najbližih saveznika (Layne 2002, 239). Da bi Sjedinjene Države zadržale dominantnu poziciju u međunarodnom poretku, očuvale vitalne nacionalne interese i da ne bi isprovocirale uravnotežavajuću koaliciju, Lejn, Miršajmer i Volt već gotovo tri decenije zagovaraju alternativnu veliku strategiju koju nazivaju uravnotežavanje sa obale (*offshore balancing*).

Esencija uravnotežavanja sa obale je vraćanje Sjedinjenih Država na realističko viđenje međunarodne politike i eliminisanje liberalizma koji je, prema zagovornicima ove strategije, nepodudaran sa racionalnom spoljnom politikom (Fleury 2023, 50). Amerika, prema „obalašima“,³ treba da primeni veliku strategiju u kojoj se fokusira na ključne regione (Evropa, Istočna Azija, Persijski zaliv) u kojima štiti vitalne nacionalne interese, i gde teži da sputa izrastanje regionalnog hegemonu oslanjajući se prevashodno na saveznike i direktno intervenišući tek onda kada je to neophodno za očuvanje regionalne ravnoteže. Neorealisti smatraju da će Vašington na ovaj način ubediti druge da je primat SAD-a poželjniji od mogućih alternativa (Walt 2005a), zadržati kapacitet da deluje unilateralno kada je to u nacionalnom interesu, redukovati pretnju po bezbednost i druge nacionalne interese, umanjiti percepciju kod ostalih da je Amerika pretnja po njihovu bezbednost, i dugoročno očuvati SAD kao najmoćniju silu u sistemu (Layne 1997, 2002, 2009; Mearsheimer and Walt 2016; Walt 2005a; Walt 2005b).

Iako nijedan posthladnoratovski američki predsednik nije prihvatio uravnotežavanje sa obale kao veliku strategiju Sjedinjenih Država, na papiru joj se malo šta može zameriti. Ukoliko su pretpostavke „obalaša“ tačne, SAD bi zadržale primat u globalnim poslovima, a smanjile nivo pretnje koji proizvode, troškovi takve strategije bili bi znatno niži od robusnog ulaganja u tzv. liberalnu hegemoniju, a relativna moć Vašingtona u odnosu na takmace ostala bi na istom nivou ili čak porasla. Pojedini kritičari tvrde da je reč o zapanjujućem predlogu, ali istovremeno i iluziji, jer su „ekonomske i političke dividende te strategije precenjene, dok su mogući troškovi i rizici potcenjeni“ (Brands 2015a, 8). Drugi opet zameraju logičku potku insistiranja na racionalnosti: „Ukoliko je uravnotežavanje iz daljine u biti

³ Ovim terminom obuhvatam zagovarače velike strategije uravnotežavanja sa obale.

racionalno, kako se tvrdi, i ukoliko je liberalizam iracionalan, onda bi to bilo očigledno svakom racionalnom posmatraču i anatema iracionalnom“ (Fleury 2023, 51).

Ključno istraživačko pitanje na koje ovaj članak odgovara jeste – da li je uravnotežavanje sa obale najpodesnija strategija za ostvarivanje vitalnih nacionalnih interesa Sjedinjenih Država? Na istraživačko pitanje ću odgovoriti uzimajući moguću primenu ove strategije u Persijskom zalivu – jednom od tri ključna regiona za nacionalne interese SAD-a – kao studiju slučaja. Imajući u vidu da je ključni nacionalni interes SAD-a u ovoj regiji sprečavanje izrastanja regionalnog hegemonu koji bi preuzeo kontrolu nad tokovima nafte, pokazaću da nije sazrelo vreme za strategiju uravnotežavanja sa obale. Tačnije, da nije najpogodnija za ostvarivanje američkih nacionalnih interesa u Persijskom zalivu i da pati od sličnih manjkavosti kao i trenutna strategija dubokog angažovanja: prvo, povremeno ignoriše lekcije iz istorije i činjenice iz sadašnjosti; drugo, zanemaruje opasnosti vakuuma moći i izmenjeni strateški kontekst koji bi nastao američkim povlačenjem; treće, preterano se uzda u saveze u čiju delotvornost i sami realisti poslovično sumnjaju i četvrto, zanemaruje činjenicu da u XXI veku dobijaju na značaju asimetrične pretnje na koje je teško brzo i efikasno odgovoriti. Članak će biti podeljen na tri dela. U prvom delu ću se ukratko osvrnuti na „unipolarni trenutak“ i strateške izbore koje je Amerika imala na raspolaganju, u drugom će biti predstavljene osnovne postavke velike strategije uravnotežavanja sa obale, dok će u trećem biti sadržana kritika strategije iz tri ugla – istorijskog, teorijskog i empirijskog.

Unipolarni trenutak i strateški izbori SAD

U čuvenom članku „Unipolarni trenutak“ (*The Unipolar Moment*), Čarls Krauthamer (Charles Krauthammer) je možda na najbolji način oslikao duh vremena i strukturu međunarodnog sistema s kraja XX veka. Tvrdio je da „momenat“ neće potrajati duže od jedne decenije (Krauthammer 1990), i pogrešio, ali je ispravno ukazao da svet nije multipolarnan i da Japan, Nemačka i druge ekonomske sile neće, makar neko vreme, izrasti u nove polove moći. Argument da jedinstveni poredak koji se tada rađao nazove unipolarnim pronašao je u činjenici da je Amerika „jedina zemlja sa vojnim, diplomatskim, političkim i ekonomskim sredstvima, koja joj omogućavaju da bude odlučujući akter u bilo kom sukobu i bilo kom delu sveta u kom želi da se angažuje“ (Krauthammer 1990, 24).

Zaista, svet o kome je Krauthamer pisao bio je netipičan za međunarodni sistem. Kineska, Maurijska, Rimska, Mongolska ili imperija Aleksandra Velikog pokrivala su široke geografske prostore, ali njihov položaj nije bio jedinstven i

dopiranje im je bilo ograničeno. Primera radi, u vreme Aleksandrove vladavine na prostoru sadašnje Kine različite dinastije borile su se za nadmoć i ujedinjenje Kine, na indijskom potkontinentu pripremalo se stvaranje Maurijske imperije sa Čandraguptom (Chandragupta Maurya) na njenom čelu, a Južna Amerika, podsaharska Afrika, najveći deo Evrope i Australija vodili su odvojene živote. Razlika između američkog kolosa i imperija iz prošlosti je, između ostalog, u tome što su Sjedinjene Države mogle neometano da projektuju moć u bilo kom kutku na zemlji.

Svetska istorija nije zabeležila toliku nadmoć jedne države. Pol Kenedi (Paul Kennedy) (2002) zaključuje da „ništa slično ovakvom disparitetu u moći nikada nije postojalo“. Autor čuvene studije „Uspion i pad velikih sila“ (*The Rise and Fall of the Great Powers*) navodi da je poredio „sve statistike troškova za odbranu i vojno osoblje iz prethodnih više od 500 godina (...) i nijedna država nije ni blizu“ (Kennedy 2002). Oko ovog pitanja su saglasni i realisti i liberali. Robert Džervis (2006) navodi da „mereno na bilo koji zamisliv način, Sjedinjene Države imaju veći udeo u svetskoj moći od bilo koje druge države u istoriji“ (Robert Jervis 2006, 7), dok Džon Ajkenberi (2003, 533) zaključuje da „ni u jednom drugom trenutku savremene istorije jedna država nije izgledala tako zamašno u odnosu na ostatak sveta“.

Iako je kolosalna moć Sjedinjenih Država *per se* budila podozrenje čak i kod saveznika, Vašington se u prvoj deceniji XX veka nije suočavao sa uravnotežavanjem ili značajnijim pretećim delovanjem. Sa svom moći koju je posedovala i liderstvom koje nijedan značajan akter nije dovodio u pitanje, Amerika se suočavala sa izborom koji nije imala nijedna druga sila pre nje: šta činiti sa svetom? Američki učenjaci iz oblasti međunarodnih odnosa i strateških studija proizveli su sijaset predloga velikih strategija. Iako se razlikuju po imenu, čini se da se predlozi konstituišu pet mogućih velikih strategija: izolacionizam, uravnotežavanje sa obale, uzdržanost, selektivno angažovanje i duboko angažovanje.⁴ S obzirom na to da je strategija uravnotežavanja sa obale u žiži ovog rada, ona će biti detaljnije elaborirana u narednom poglavlju, dok će ostale biti pominjane tek ovlaš kroz poređenje određenih karakteristika sa strategijom koja je predmet ovog rada.

⁴ Postoje autori koji tvrde da postoji i više strateških opcija. Na primer, Robert J. Art navodi da Sjedinjene Države imaju na raspolaganju osam opcija: *dominion, global collective security, regional collective security, cooperative security, containment, isolationism, offshore balancing, and selective engagement*. Ipak, stava sam da razlike između prve četiri nisu toliko velike da bismo ih razdvajali. Videti u: Art 2003.

Uravnotežavanje s obale: istorija, ciljevi, pretpostavke i praksa

Iako su realisti mahom podržavali veliku strategiju SAD-a za vreme Hladnog rata,⁵ posle završetka ovog orvelovskog fenomena dolazi do podele među pripadnicima ovog pravca. Dok su Stiven Bruks, Vilijem Volfort, Robert Kejgan (Robert Kagan) i Farid Zakarija (Fareed Zakaria) podržavali američko duboko angažovanje, autori, od reda neorealisti, kao što su Kenet Volc (Kenneth N. Waltz), Džon Miršajmer, Stiven Volt, Kristofer Lejn i Beri Posen (Barry Posen) žestoko su kritikovali Vašington. Kritičari su upozoravali na istorijske greške koje su činile sve velike sile koje su posezale za globalnom hegemonijom, ukazivali su na činjenicu da je raspadom Sovjetskog Saveza iščezla velika i realna pretnja po nacionalne interese SAD-a i tvrdili da će se Amerika brzo suočiti sa uravnotežavajućom koalicijom.

Kako bi efikasno ukazali na mane strategije u kojoj su videli primese liberalizma, neorealisti – pre svih Lejn, Miršajmer i Volt – razvijali su još od sredine 90-ih u svojim delima veliku strategiju za koju tvrde da ima uporište i u realizmu i u američkoj istoriji. Nazvali su je uravnotežavanje sa obale. Ukoliko *offshore balancing* posmatramo kroz semantička sočiva, lako su uočljive dve osnovne ideje stvaralaca koncepta: sa obale ili *offshore* – ukazuje na redukciju američkog prisustva izvan Zapadne hemisfere, dok uravnotežavanje ili *balancing* – sugeriše vraćanje na postulate ravnoteže snaga kako protiv SAD-a ne bi bilo pokrenuto uravnotežavanje, kao i podelu odgovornosti za uravnotežavanje spoljašnje pretnje u ključnim regionima oslanjanjem na saveznike. Naravno, ova strategija ne dolazi bez otvorenih pitanja. Zašto bi Sjedinjene Države menjale strategiju dubokog angažovanja koja ih više od tri decenije čuva kao jedinu supersilu u svetskom poretku? S obzirom na to da dolazi sa dosta nepoznanica, da li je uopšte izvodljiva? Koji su osnovni ciljevi i pretpostavke ove strategije i konačno, kako bi izgledala u praksi? Odgovore na ova pitanja potražiću u delima idejnih tvoraca i zagovarača, Kristofera Lejna, Džona Dž. Miršajmera i Stivena M. Volta, koje za potrebe ovog rada nazivam „obalaši“.

Najpre, treba odgovoriti na pitanje zašto uopšte menjati postojeću strategiju? Sjedinjene Države i dalje prednjače u vojnoj i ekonomskoj moći, još uvek imaju sposobnost da projektuju moć u bilo koji deo sveta, imaju ključnu ulogu u najvažnijim multilateralnim institucijama i lider su u mreži najvažnijih bezbednosnih

⁵ Valja ovde napomenuti da među teoretičarima međunarodnih odnosa postoji duboko neslaganje oko toga šta je zapravo bila hladnoratovska velika strategija SAD-a. Primera radi, Miršajmer i Volt tvrde da je to bilo uravnotežavanje sa obale, Džozef Naj (Joseph S. Nye Jr.) i Džon Ajkenberi (Gilford John Ikenberry) veruju da je reč o dubokom angažovanju (deep engagement), dok Džon Luis Gedis (John Lewis Gaddis) smatra da je Amerika primenjivala veliku strategiju obuzdavanja (containment).

aranžmana u Evropi i Aziji. Ipak, „obalaši“ ukazuju na nekoliko motiva za osmišljavanje ove strategije i zamenu postojeće:

- *Istorija*: dostizanje hegemonije znatno je lakše nego njeno održanje. Prema svim istorijskim zapisima, „države koje teže hegemoniji neizostavno završe manje, a ne više bezbedne“ (Layne 2002, 237). Stiven Volt (2011, 6) logički zaključuje da kada država „ostane sama na vrhuncu moći, nema drugog puta osim na dole“.
- *Geografija*: Sjedinjene Države treba da iskoriste geografski blagoslov i činjenicu što su ostrvska sila (insular power), čime se znatno smanjuje mogućnost od ugrožavanja vitalnih nacionalnih interesa. Istovremeno, da bi takav položaj kapitalizovala, ostrvska sila mora da vodi nepreteću politiku prema drugim regionima i liši se imperijalnih ili čak hegemonih ambicija (Layne 2009, 11).
- *Teorija*: prema teoriji ravnoteže snaga, svaki pokušaj uspostavljanja globalne hegemonije, rezultira kontrauravnotežavajućom koalicijom (Mearsheimer, 2014; Walt 1990).
- *Realnost sadašnjosti*: posle debakla u Iraku (2003–...), i talasa unilateralizma u XXI veku, relativna moć Sjedinjenih Država je opala. Dodatno, duboko angažovanje od 1945. nije ostavilo SAD bez posledica, a negativni efekti su prisutni pre svega na unutrašnjoj ravni.

S obzirom na to da je reč o „superiornoj“, „pristupačnoj“, „realističnoj“ i pogodnoj velikoj strategiji za očuvanje vitalnih interesa SAD, kako tvrde zagovarači (Layne 1997, 2002, 2009; Mearsheimer and Walt 2016), nameće se pitanje zašto je Vašington ne koristi i da li je uopšte izvodljiva? Ova strategija nije bez uporišta u prošlosti. Miršajmer (2014) tvrdi da svaka država teži da postane hegemon, ali da nijedna nije bila dovoljno moćna da to postane. U takvim okolnostima države primenjuju alternativnu strategiju i teže da postanu regionalni hegemoni i održe povoljnu ravnotežu snaga u drugim regionima. Upravo takvu strategiju primenjivalo je Ujedinjeno Kraljevstvo (UK) nekoliko vekova, kao i Sjedinjene Države u prvoj polovini XX veka, pa čak i za vreme Hladnog rata. Budući da UK nije predmet ovog članka, analiziraću samo američko iskustvo sa strategijom uravnotežavanja sa obale.

Naime, Sjedinjene Države su još tokom druge polovine XIX veka bile integrisane u međunarodnu ekonomiju, imale su diplomatska predstavništva širom sveta, topovnjačama „otvarale“ Japan, pobedom u Špansko-američkom ratu proširile teritoriju i sferu uticaja i učestvovala na važnim međunarodnim forumima kao što su Haške konferencije (1899, 1907). Početkom XX veka uveliko je tekao transfer ekonomske u vojnu moć, američka „Velika bela flota“ defilovala je okeanima, a Sjedinjene Države su konačno bile spremne da odbrane Zapadnu hemisferu od bilo kog neprijatelja i upuste se, ukoliko to žele, u globalne poslove u punom kapacitetu. Svoju moć su demonstrirale 6. aprila 1917. kada je Vudro Vilson objavio rat

Nemačkoj, a milioni Amerikanaca uputili su se preko okeana da odbrane Evropu od germanske dominacije i uspostave „svet bezbednim za demokratiju“.

Nekoliko godina posle Velikog rata, američka vojska se povukla iz Evrope, politički otisak SAD-a se smanjio, ali zainteresovanost Vašingtona za svetske poslove nije nestala. Istina, Amerika nije bila prisutna u Evropi u meri u kojoj je bila 1917–1919. godine ili za vreme Hladnog rata, ali reći da je sprovodila izolacionističku politiku, u kontekstu Monroove doktrine, prema mom sudu je pogrešno (Nedeljković 2020). Razloga je više: „Prvo, čak i ako uzmemo kao dato da je izolacionizam bezbednosna strategija, Amerika je učestvovala u sklapanju sporazuma kao što su Vašingtonski pomorski sporazum ili Brijan-Kelegov pakt koji su, pre svega, mirovno-bezbednosni sporazumi; drugo, Amerika je zadržala malu okupacionu silu u Evropi sve do januara 1923. kada su napustili Koblenz (Rajnska oblast, Nemačka); treće, kontingent od 1.000 američkih vojnika bio je stacioniran u kineskom gradu Tjenčin od 1912. do 1938. godine; četvrto, Amerika je diplomatski i ekonomski u međuratnom periodu imala globalno dopiranje“ (Nedeljković 2020, 80).

Iz navedenih razloga čini mi se da je uravnotežavanje sa obale, a ne izolacionizam, bila velika strategija koju je Amerika upražnjavala do Drugog svetskog rata. Kada je 7. decembra 1941. Japan napao Perl Harbur, Sjedinjene Države su odlučile da pošalju svoju vojsku preko okeana, samo ovog puta i preko Pacifika i Atlantika. Kao i posle Velikog rata, američki predsednik je krojio uslove mira i institucije posleratnog poretka, ali je ovog puta Vašington ostao u poretku i odlučio da ga predvodi. Miršajmer i Volt (2016) tvrde da su i za vreme Hladnog rata Sjedinjene Države dominantno koristile uravnotežavanje sa obale, iako takve stavove ne deli i Lejn (1997; 2002). Kada se Hladni rat završio, strategija za koju neorealisti tvrde da najviše podseća na uravnotežavanje sa obale napuštena je, a budućnost će pokazati da li na duži rok ili zauvek.

Više od 35 godina posle završetka Hladnog rata poruke poput „Vrati se kući, Ameriko“ sve su češće i osnovanije. Iako su Sjedinjene Države još uvek jedina supersila, u XXI veku dolazi do „uspona ostalih“ (Zakaria 2012), a relativna moć Sjedinjenih Država je značajno opala. Posle Iraka (2003), globalne finansijske krize (2007–2008) i povlačenja iz Avganistana (2021) kredibilitet SAD-a počeo je da se urušava, kao i meka moć, a domaći problemi su se rapidno umnožavali do mere da je Amerika danas duboko podeljeno društvo sa pregršt izazova. Uravnotežavanje sa kopna je strategija koja nastaje kao pokušaj odgovora na ove probleme. Iako nema potpune saglasnosti među „obalašima“ u pogledu toga šta velika strategija SAD-a treba da postigne, najmanji zajednički sadržalac se može pronaći u sledećim ciljevima: „da se očuva postojeća pozicija koliko god je moguće“ (Walt 2005), odnosno, da se očuva američka „dominacija u Zapadnoj hemisferi i suzbijaju mogući hegemoni u Evropi, Severoistočnoj Aziji i Persijskom zalivu“ (Mearsheimer and Walt 2016, 71); da

se minimizuju „rizici uključivanja SAD u budućem ratu (moguće i nuklearnom) velikih sila“ (Layne 1997, 87) i uopšte da se smanji rizik po bezbednost SAD.

„Obalaši“ su o alternativnoj strategiji koju predlažu pisali gotovo tri decenije. Vremenom su se ideje nadograđivale, a stavovi koje su iznosili Lejn, Miršajmer i Volt nisu ni potpuno podudarni. Ipak, nastojao sam da izdvojim strateške pretpostavke oko kojih su saglasni:

- *Unipolarnost je nestabilna* – Ova vrsta polarnosti nije postojana i istorijska je anomalija, a druge velike sile sa podozrenjem gledaju na najmoćniju silu. Pre ili kasnije, protiv supersile biće oformljena kontrauravnotežavajuća koalicija, a vreme njenog formiranja zavisi od osećaja pretnje koju supersila budi kod ostalih.
- *Ostrvske države su blagoslovene geografijom* – Miršajmer (2014) tvrdi da „zaustavljajuća moć voda“ sprečava bilo koju silu da uspostavi globalnu hegemoniju. Dodatno, ostrvske države, u koje „obalaši“ ubrajaju i SAD, imaju znatno više strateških opcija, jer mogu da prebacuju odgovornost i odluče da li će i kada ući u rat.
- *Ukoliko ne znaš šta je dobro, vrati se realizmu* – „Obalaši“ dalje ukazuju da je američka strategija do Drugog svetskog rata bila zasnovana na realističkim pretpostavkama i da je na najbolji način čuvala američku bezbednost i prosperitet.
- *Ravnoteža snaga > hegemonija* – Protiv hegemonu će pre ili kasnije biti pokrenuta uravnotežavajuća koalicija, zato je ravnoteža snaga u ključnim regionima znatno bolja opcija.
- *Duboko angažovanje smanjuje, a ne uvećava bezbednost* – „Obalaši“ navode terorističke napade i rast terorističke pretnje u XXI veku kao ključni argument da istureno držanje (*forward posture*) ne garantuje bezbednost.
- *Ideološki krstaški pohodi nisu u američkom nacionalnom interesu* – Miršajmer i Volt [2016, 74] ukazuju da „liberalna hegemonija obavezuje Sjedinjene Države da širi demokratiju na nepoznatim mestima, koja nekada zahtevaju vojnu okupaciju i uvek uključuju mešanje u lokalne političke aranžmane“. Otuda veruju da širenje demokratije, otvorenog tržišta, izgradnja nacija i zaštita ljudskih prava gde god da su ugrožena, ne doprinose američkim nacionalnim interesima.
- *Uspon ostalih* – Do uspona ostalih svakako će doći, ali Amerika mora da bude dovoljno moćna da sa saveznicima spreči da u ključnim svetskim regionima izraste novi hegemon.
- *Vašington se ne treba a priori odreći unilateralizma* – „Obalaši“ ukazuju da Sjedinjene Države „moraju zadržati kapacitet unilateralnog delovanja u odbrani nacionalnih interesa. U isto vreme, da bi izbegli izazivanje protivudara kontrahegemonu, Sjedinjene Države moraju delovati uzdržano“ (Layne 2002, 242).

- *Uravnotežavanje sa obale nije izolacionizam* – SAD ne mogu i ne smeju da se povuku iz globalnih poslova i moraju zadržati sposobnost projekcije moći. Međutim, čak i kada intervenišu treba brzo da se vrate kući (Walt 2005a).
- *Moć je potrošna* – Sjedinjene Države ne treba da rasipaju moć kroz nepotrebne ratove ili finansiranje odbrane bogatih saveznika.
- *Hegemonija SAD je mač sa dve oštrice* (Layne 2002, 233) – Sjedinjene Države su neophodne saveznicima radi održanja globalne ili regionalne stabilnosti, ali istovremeno ih kolosalna moć „Ujka Sema“ plaši. Saveznici, pre svih Francuska i Nemačka, protiv Amerike neretko koriste oštru retoriku, a nekad čak i diplomatsko-institucionalne mehanizme poznate kao meko uravnotežavanje.
- *Nisu svi regioni podjednako važni* – Za „obalaše“ tri regiona imaju poseban značaj: Evropa, Istočna Azija i Persijski zaliv. U ovim regionima bi Sjedinjene Države trebalo da održe pogodnu ravnotežu i spreče izrastanje novog hegemonu i to oslanjajući se na svoje saveznike. Kad god je to moguće Vašington treba da prebaci odgovornost saveznicima, a interveniše samo onda kada je to neophodno da bi se sačuvala ravnoteža.
- *Prvo Amerika* – Duboko angažovanje ostavilo je značajne posledice na unutrašnju politiku SAD. „Obalaši“ smatraju da Vašington mora da „izbalansira međunarodne obaveze i usredsredi se na unutrašnje imperitive. Umesto gradnje novog Bagrama (vazduhoplovna baza SAD u Avganistanu, prim. aut.) u dalekim mestima malog značaja, vreme je da se posveti više pažnje 'sjajnom gradu na brdu' o kome naši lideri često govore, a koji još nije izgrađen“ (Walt 2011, 17).

Kako bi navedene principe nove velike strategije SAD preveli u praksu, „obalaši“ predlažu četiri važna koraka. Prvo, Sjedinjene Države treba da prioritizuju tri regiona „u kojima se nalaze supstantivne koncentracije moći i bogatstva ili kritični prirodni resursi“ (Walt 2005b): Evropu, Istočnu Aziju i Persijski zaliv. SAD treba drastično da smanje vojno prisustvo na Starom kontinentu i teret uravnotežavanja prebace na saveznike. U Istočnoj Aziji, Amerika treba da zadrži robusno vojno prisustvo i da nastavi da „gradi kooperativna bezbednosna partnerstva sa postojećim azijskim saveznicima“ (Walt 2005a). Direktno prisustvo Vašingtona u ovom regionu je važno, jer „ukoliko Kina nastavi svoj impresivni rast, verovatno će težiti hegemoniji u Aziji“ (Mearsheimer and Walt 2016, 81). Naravno, u skladu sa premisama strategije Sjedinjene Države bi trebalo da se oslone na svoje saveznike, ali to možda ne bude dovoljno. Otuda Miršajmer i Volt (2016) sa žaljenjem konstatuju da su Sjedinjene Države u Istočnoj Aziji istinski „neophodna nacija“.

Kada je reč o Persijskom zalivu, „obalaši“ smatraju da SAD treba da se povuku iz ovog regiona i, oslanjajući se na saveznike, vrate se politici regionalne ravnoteže snaga. S obzirom na to da nema pretnje da će bilo koja neprijateljska ili prijateljska

država ostvariti hegemoniju i ugroziti svetsku ekonomiju kroz blokiranje puteva nafte, Vašington treba da se povuče iz regiona koji vekovima proizvodi puno nedaća. U sva tri regiona, Sjedinjene Države bi direktno intervenisale samo u slučaju direktne pretnje vitalnim nacionalnim interesima, poremećaja poželjne ravnoteže snaga i ukoliko saveznici ne bi mogli da se izbore sa narastajućim hegemonom. U svakom drugom slučaju treba raditi na tome da potencijalni regionalni hegemoni u Evropi i istočnoj Aziji – Rusija i Kina – „ostaju i dalje previše zabrinuti zbog svojih suseda, da bi lutali Zapadnom hemisferom“ (Mearsheimer and Walt 2016, 73).

Drugo, Vašington mora da zadrži sposobnost projekcije moći širom sveta, a „kičma strategije bilo bi robusno nuklearno odvracanje, vazдушna moć i što je najvažnije, nadmoćna pomorska moć“ (Layne 1997, 113). Treće, širenje demokratije, promocija otvorenog tržišta ili zaštita ljudskih prava svugde u svetu više ne bi bili na agendi spoljne politike SAD-a. Argument „obalaša“ je da „niko ne zna da li bi svet sazdan isključivo od liberalnih demokratija bio u stvarnosti miran, ali širenje demokratije upiranjem puške, retko radi“ (Mearsheimer and Walt 2016, 80). Širenje demokratije kroz ratove na Bliskom istoku redukovalo je moć i bezbednost Sjedinjenih Država, podriilo kredibilitet i drastično smanjilo privatnost Amerikanaca. Jedini način širenja demokratije koje zagovarači uravnotežavanja sa obale priznaju je putem primera.

Četvrto, Sjedinjene Države treba da ostanu deo multilateralnih inicijativa i institucija kao što su Ujedinjene nacije ili Svetska trgovinska organizacija i ostanu diplomatski aktivne širom sveta. Dakle, ideja „obalaša“ nije da se SAD otisne preko okeana i zatvori u „Tvrđavu Amerika“, već da primenom pametne strategije očuva povoljnu poziciju u svetskom poretku i štedljivo pristupa svojoj kolosalnoj moći. U narednom poglavlju nastojaću da testiram koliko bi potencijalna primena velike strategije uravnotežavanja sa obale bila delotvorna u Persijskom zalivu.

Velika strategija u sudaru sa realnošću: uravnotežavanja sa obale u Persijskom zalivu

Iako je uravnotežavanje sa obale danas samo slovo na papiru koje neorealisti od sredine 90-ih teže da ožive i nadgrade, ova strategija je već godinama predmet kritika. Podjednako su je kritikovali realisti, liberali i zagovornici teorije hegemone stabilnosti. Najpre, Hal Brands i Peter Fiver (Hal Brands and Peter D. Feaver) (2016) tvrde da su rezultati američke primene strategije uravnotežavanja sa obale „dvosmisleni u najboljem, a katastrofalni u najgorem slučaju“. Kao primer navode neuspeh Vašingtona da tokom 20-ih i 30-ih godina XX veka održi pogodnu ravnotežu

snaga u Evropi i Istočnoj Aziji. Takođe, isti autori kritikuju „obalaše“ da svojim pristupom ohrabruju širenje oružja za masovno uništenje. Tvrde da zagovornici ove strategije „mogu umanjivati opasnost od proliferacije, ali da, imajući u vidu razarajuću moć nuklearnog naoružanja, politički odlučioi ne mogu biti takvi kavaljeri“ (Brands and Feaver 2016). Pored toga, ističu i da su tvrdnje o ogromnom rezanju troškova i smanjivanju bezbednosnih pretnji, takođe, preterane i netačne (Brands 2015a).

Kritičari zameraju ponajviše Miršajmeru i Voltu zbog iznetih stavova koji su, prema mišljenju Brendsa i Fivera (2016), „preoptimistično i čak opasno razmišljanje“. Prvo, tvrde da jednom narušenu ravnotežu u ključnim regionima nije lako povratiti i da su to na teži način otkrili Frenklin Ruzvelt u Evropi i Istočnoj Aziji, Dvajt Ajzenhauer (Dwight Eisenhower) u Koreji i Džordž H. V. Buš (George H. W. Bush) u Persijskom zalivu. Drugo, smatraju da Miršajmer i Volt zanemaruju činjenicu da raspuštanje postojeće bezbednosno-logističke mreže značajno otežava projekciju moći. Treće, bez direktnog prisustva Vašington će teško naterati saveznike na bezbednosno obavezivanje. Četvrto, smatraju da Americancima nije dovoljno da se klade samo na „najboljeg konja u trci“ koji bi pogodio interesima SAD-a, već se zahteva i određeni nivo humanitarnih standarda. Konačno, da ignorišu činjenicu da su globalne blagodeti, kao što su otvorena trgovina ili mir među velikim silama, bili nemogući bez moći i dubokog angažovanja SAD-a.

Može se i kritičarima ponešto zameriti. Primera radi, „obalaši“ smatraju da Sjedinjene Države treba da intervenišu pre poremećaja u ravnoteži ili izbijanja rata, a ne kada druga sila već utaba put ka hegemoniji. Takođe, Vašington ima dugu istoriju tolerancije savezničkih diktatora i sklanjanja pogleda od dramatičnih kršenja ljudskih prava u državama saveznicima, te je komentar o humanitarnim standardima donekle i hipokritičan. Na kraju, teza da je mir očuvan zahvaljujući angažovanju Sjedinjenih Država prilično je nategnuta i zanemaruje ulogu nuklearnog oružja, pojačanih efekata globalizacije, institucionalizacije međunarodnih odnosa i slično. Ipak, uravnotežavanje sa obale svakako nije bez mana. U narednim redovima nastojaću da kroz studiju slučaja moguće primene postulata strategije uravnotežavanja sa obale na američku politiku u Persijskom zalivu ukažem na manjkavosti ove velike strategije.

Četiri pravca kritika postulata offshore balancing u Persijskom zalivu

Da se podsetimo – Persijski zaliv je značajan za Sjedinjene Države jer se u ovom regionu proizvede oko 30% svetske nafte (Mearsheimer and Walt 2016), a samo kroz Ormuz prođe više od 20 miliona barela nafte dnevno. Stavljanje ovog regiona pod kontrolu jednog hegemonu verovatno bi uvelo u nezgodan položaj globalnu ekonomiju i tržište energenata. Otuda „obalaši“ predlažu da se Sjedinjene Države

u ovom regionu vrate staroj strategiji, koja je i bila primenjivana sve do kraja Hladnog rata. Dakle, SAD bi trebalo da povuku vojsku iz Zaliva, oslanjajući se na saveznike da rade na očuvanju ravnoteže snaga, a intervenišu tek ukoliko je ta ravnoteža značajno narušena a regionu prete hegemonija neke sile. Takvim delovanjem bi se smanjili troškovi i rizik od terorističkih napada, a Amerika bi za druge takmace u regionu predstavljala značajno manju pretnju.

Na prvi pogled strategija izgleda dobro, možda i previše dobro da bi bilo istinito. Međutim, uveren sam da bi strategija na terenu izgledala ponešto drugačije. Iako „obalaši“ tvrde da je strategija koju predlažu zasnovana na teoriji realizma, verujem da ignorišu četiri važna postulata iz realističke škole međunarodnih odnosa: prvo, realizam vidi stvarnost onakvu kakva jeste, a ne kakva bi trebalo da bude, dok zagovornici nove strategije zamagljuje posmatraju činjenice iz istorije i sadašnjosti; drugo, realisti smatraju da su ljudska priroda i priroda moći nepromenjive, a neorealisti i da struktura moći oblikuje ponašanje država, a ti postulati su makar delimično zanemareni u predlogu alternativne velike strategije SAD-a; treće, realisti tradicionalno sa dubokom sumnjom gledaju na saveze, dok su u uravnotežavanju sa obale oni osovina ili kičma strategije i na kraju, iz strateškog kalkulusa isključene su asimetrične pretnje koje su danas sve prisutnije.

Lekcije iz skorašnje istorije i sadašnjosti

Najpre, „obalaši“ zanemaruju neke činjenice iz bliže istorije. Strategija jeste bila primenjivana za vreme Hladnog rata, ali njeni rezultati nisu blistavi. Vašington je u periodu od 1945. bio prinuđen da direktno interveniše više puta: u Libanu 1958, pa opet 1982–1984, a onda i u Iraku 1990–1991. (Brands and Feaver 2016). Posle Zalivskog rata, Vašington je zadržao stalno vojno prisustvo u regionu procenivši da dvojno zaprečavanje (*dual containment*), strategija u kojoj Saudijska Arabija treba da obuzdava i Irak i Iran, nije održiva bez američke pomoći. Ipak, čak ni uz stalno prisustvo iranska i teroristička pretnja nisu uspešno adresirane. Iran razvija svoje proksije u Libanu, Siriji i Jemenu i počinje da predstavlja značajnu pretnju regionalnoj ravnoteži i stabilnosti. Dodatno, turbulentna istorija u iransko-američkim odnosima i dalje igra važnu ulogu u odnosu Teherana prema Vašingtonu. Trampovo unilateralno povlačenje iz Zajedničkog sveobuhvatnog plana delovanja (Joint Comprehensive Plan of Action, JCPOA) narušilo je i ono malo poverenja koje je postojalo između Irana i SAD.

Dodatni problem za strategiju uravnotežavanja sa obale predstavljao bi uticaj Kine i Rusije u regionu koji je poslednjih godina sve vidljiviji. Sve države Persijskog zaliva deo su kineske inicijative Pojas i put (Belt and Road), dok je kineski multilateralni pristup prisutan i u pregovorima o slobodnoj trgovini između Saveta

za saradnju u Zalivu (*Gulf Cooperation Council*) i Kine. Peking je danas najveći trgovinski partner Saudijske Arabije, Irana, Katara, Ujedinjenih Arapskih Emirata i među pet najvećih trgovinskih partnera Omana i Kuvajta. Pored toga, iako je Kina godinama bila vrlo „stidljiva“ sa svojim otiskom na Bliskom istoku, pokazatelj njene diplomatske moći bila je medijacija između Irana i Saudijske Arabije koja je ishodovala sporazumom o obnavljanju veza između država čiji su odnosi decenijama bili urušeni. Čini se da danas nikoga ne bi začudilo ukoliko bi Kina posredovala i u drugim sporovima u Persijskom zalivu i Bliskom istoku. U ovom trenutku nema naznaka da Kina želi snažniji vojni uticaj u ovom regionu, ali ukoliko pratimo istorijske procese velikih sila, po pravilu je posle ekonomske i diplomatske, sledila težnja ka uspostavljanju i projekciji vojne moći.

Pored Kine, izazivač uticaju Vašingtonu u regionu je i Rusija. Njen uticaj u Persijskom zalivu nije toliko snažan kao u drugim delovima Bliskog istoka, ali partnerstvo Moskve sa Teheranom svakako je poziv na oprez. Sa početkom rata u Ukrajini 24. februara 2022. jačala je i vojna dimenzija tog partnerstva. Iako je Moskva dugo odbijala da prebaci ili proda Teheranu visoko razvijenu vojnu tehnologiju, nedostatak oružja i municije na ratištu u Ukrajinu su je primorali na takve korake. Tokom nešto više od dve godine Iran je Rusiji dobavljaao municiju, artiljerijske granate, dronove i balističke projekte, dok će put Teherana uskoro krenuti ruski napredni vazduhoplovi, helikopteri i protivvazdušni sistemi (Avdaliani 2024). Takođe, kada se ovome doda vojna saradnja između Rijada i Moskve, nije lako zaključiti da bi primena strategije uravnotežavanja sa obale otvorila Pandorinu kutiju iz koje ne znamo šta bi moglo da izađe.

Sa druge strane, povlačenjem Sjedinjenih Država iz Iraka 2011, iako ne potpunim, otvorio se dodatni prostor za jačanje terorizma. Vakuum koji je nastao američkim povlačenjem, odmah su nastojali da popune drugi akteri. Dakle, suprotno predviđanju „obalaša“, posle povlačenja SAD-a teroristička pretnja se nije smanjila, već je ojačala. Po prvi put su teroristi kontrolisali teritoriju koja je površinski bila velika gotovo koliko Italija. Tek intervencijom Rusije, Sjedinjenih Država i drugih sila, teroristička grupa koja sebe naziva Islamska država stavljena je pod kontrolu. Međutim, njen nestanak nije označio i kraj terorističke pretnje. Iako teza „obalaša“ da je politika SAD-a na Bliskom istoku, a posebno invazija na Irak 2003, pojačala otpor prema Vašingtonu i dodatno potpomogla jačanje terorističkih grupa, teško mi je da zamislim da bi brzo povlačenje dovelo do rešenja. Danas kada se teroristička pretnja ukaže, Sjedinjene Države zahvaljujući bazama u regionu mogu rapidno da reaguju. Uostalom lider Islamske države – Abu Bakr al-Baghdadi – ubijen je vazdušnim udarom letelicom koja je poletela iz Erbila, američke vazduhoplovne baze u Iraku. Slično je i sa granatiranjem pomorskih puteva od strane Huta. Povlačenje bi lišilo Vašington mogućnosti dobre logistike i brzog delovanja

Vakuum moći i strateški kontekst

U skladu sa predlogom „obalaša“, Sjedinjene Države bi se vojno u potpunosti povukle iz Persijskog zaliva, a održavanje ravnoteže snaga koja pogoduje nacionalnim interesima SAD-a prepustili bi saveznicima. Takva strategija gubi iz vida nekoliko faktora. Prvo, „isplovljanjem“ Vašingtona stvorio bi se ogroman vakuum moći koje bi druge države težile da popune. Kako navodi Hal Brends (2015b, 44) „dok bi revizionističke sile kojima se ne dopada postojeći poredak u Evropi, Persijskom zalivu i Istočnoj Aziji verovatno pozitivno gledali na američko povlačenje, mogli bi isto tako da iskoriste američko povlačenje da silovitije nametnu svoje zahteve“. Imajući u vidu aktuelne trendove i kontekst, revizionističke sile bi najverovatnije bile Kina, Rusija i Iran. Sa povlačenjem Sjedinjenih Država teret uravnotežavanja bi pao na saveznike za koje nije izvesno da imaju moći i volje da se suprotstave. Primera radi, dok je Vašington primenjivao strategiju uravnotežavanja sa obale u Persijskom zalivu, Sadam Husein je zaposeo kuvajtska naftna polja i pretio da isto učini sa saudijskim, nikoga nije bilo da ga spreči.

Ukoliko bi Sjedinjene Države bile prinuđene da iznova intervenišu kako bi sačuvale ravnotežu ili sprečile izrastanje novog hegemonu u regionu, što bi se po svoj prilici desilo brže nego što Vašington očekuje, morale bi to da učine u potpuno izmenjenim okolnostima. Prvo, Kina, Rusija i Iran bili bi izvesno uticajni i moćniji akteri u regionu nego što su danas, jer bi popunili zamašan deo vakuuma koji bi nastao američkim povlačenjem. Drugo, u odsustvu logistike i baza, Vašington više ne bi mogao da reaguje brzo i efikasno kao ranije. Upitno je i koliko bi saveznici bili radi da se uključe u rizične poduhvate ukoliko bi povlačenje SAD shvatili kao izdaju.

Na kraju, ukoliko je prisustvo Sjedinjenih Država neophodno u Istočnoj Aziji, zašto ne bi bilo i u drugim regionima? Ako se Amerika može oslanjati na saveznike u dva regiona, zašto ne bi u sva tri, a pogotovo imajući u vidu da su saveznici Vašingtona koji bi bili uravnoteživači Kine (Japan, Južna Koreja, Indija, Tajvan, Filipini i drugi) moćne i razvijene države?

Da li se sme verovati saveznicima?

Realisti su poslovično sumnjičavi prema ulozi saveza, a međunarodnu politiku doživljavaju kao odnose u kojima vlada sistem samopomoći. Dakle, sve institucije, i posebno savezi, zasnovani su na pažljivoj kalkulaciji troškova i koristi i odražavaju „lični interes koji je primarno zasnovan na brizi o relativnoj moći“ (Mearsheimer 1995, 5). Ukoliko im nije u interesu, države neće ulaziti u savez, niti u njima ostajati. Tokom Hladnog rata američki savezi su opstajali jer je Vašington predstavljao garanciju od pretnje koja dolazi od Sovjetskog Saveza, ili drugog moćnog regionalnog aktera kao

što je to vremenom postala Kina. Poslednjih 35 godina američki savezi u vitalnim regionima opstajali su zahvaljujući inerciji, strahu od američke moći ili luksuzu manjeg izdavanja za odbranu, jer ih je bezbednosni kišobran „Ujka Sema“ pokrivaio. Ukoliko se Sjedinjene Države vojno povuku iz Evrope i Bliskog istoka, da li možemo biti potpuno sigurni da će saveznici ostati lojalni? Da li će izvesno uravnotežavati novog hegemonu? Uostalom, uravnotežavanje je gotovo uvek bio domen moćnih i velikih sila, dok su se male države i srednje sile često opredeljivale za uskakanje u vagon (*bandwagoning*). Takođe, ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da su Sjedinjene Države daleko, a iranska pretnja blizu, da li je potpuno isključeno da bi se zalivske države opredelile za Iran? Ili, imajući u vidu da su po načinu vladavine bliže Kini nego Sjedinjenim Državama i da im je Peking značajniji ekonomski partner od Vašingtona, da li možemo isključiti scenario u kome se u odsustvu američkih trupa u blizini zalivske države, umorne od kritika da su nedemokratske i nazadne, opredele da se svrstaju uz Kinu? Naravno, sva ova pitanja su uproščena i zanemaruju niz faktora, ali nisu van domena mogućeg i predstavljaju ogroman rizik za koji nisam siguran da su politički odlučioi u SAD-u spremni.

Postoji i drugi važan faktor. Pretpostavka „obalaša“ je da će američki saveznici u Zalivu biti dovoljno koherentni i voljni da dugoročno „sputavaju rast hegemonu koji bi moga da utiče na tok nafte iz tog regiona“ (Mearsheimer and Walt 2016, 73). Žestoko narušavanje odnosa između Katara i Arapske lige, koja je bila predvođena zalivskim državama Saudijskom Arabijom, Ujedinjenim Arapskim Emiratima i Bahreinom, dogodilo se 2017. godine. Diplomatska kriza i *de facto* blokada Dohe, pokazali su da su odnosi među američkim saveznicima daleko od idiličnih. Štaviše, Saudijska Arabija je optužila Katar za podršku terorizmu, a ključni od 13 zahteva su uključivali snižavanje nivoa odnosa sa Iranom i Turskom i zatvaranje dominantnog medija u arapskom svetu koji je pod kontrolom Dohe, Al Džazire. Kriza je okončana 2021, ali ključni problemi među zalivskim državama nisu rešeni. Iako su ključne strane u sporu bili Rijad i Doha, a sukob diplomatsko-ekonomski, kriza je ukazala na dve opasnosti: prvo, bez prisustva SAD-a u katarskoj vazduhoplovnoj bazi Al Udeid, sukob bi možda prerastao u oružani i drugo, potvrdila se istorijska tendencija da među saveznicima Vašingtona u Zalivu nema puno „lepka“.

Pored koherentnosti, nameće se i pitanje volje američkih saveznika u Persijskom zalivu da deluju u skladu sa interesima Vašingtona. Prosto, interesi saveznika ne moraju biti nužno podudarni interesima Sjedinjenih Država. Dodatno, razlog za brigu SAD-a je i težnja država u regionu ka dehijerarhizaciji (Lake 2009). Drugim rečima, Rijad i Doha teže da napuste hijerarhijski ustrojeni odnos sa SAD-om i vode nezavisniju spoljnu politiku. Primera radi, Katar je već dugo glavni medijator na Srednjem istoku, podržava različite pokrete, uključujući i neslavno Muslimansko bratstvo i razvija više nego srdačne odnose sa Teheranom, što ne nailazi na

pozitivne reakcije u Vašingtonu i Rijadu. S druge strane, Saudijska Arabija, takođe, nastoji da pronađe nove vektore spoljne politike saradujući, čak i vojno, sa Rusijom i nastojeći da uspostavi dominantnu poziciju na Srednjem istoku. I dehijerarhizacija i nekoherentnost se odvijaju pod budnim okom Vašingtona, te nije očigledan put kako primenom strategije offshore balancing stvari ne bi bile gore po SAD i kako bi takva strategija vodila ostvarenju američkih nacionalnih interesa.

Da li su asimetrične pretnje „mrtav ugao“ strategije uravnotežavanja sa obale?

Na kraju, „obalaši“ zanemaruju manjkavosti svih strategija koje su Sjedinjene Države primenjivale od 1945, a koje bi primena strategije uravnotežavanja sa obale multiplikovala. Naime, od Kautilje do danas, maksima „teško je pobediti neprijatelja kome ishodi znače mnogo više nego tebi“ (Bremmer 2015) pokazala se nepobedivom. Očigledno je da tu lekciju Sjedinjene Države nisu naučile u Koreji i Vijetnamu. Na kraju, pouke mogu biti izvučene i iz Avganistana i Iraka. Razlika u moći ne vodi uvek očekivanim ishodima, čak i ako su ishodi inicijalno povoljni. Naravno, na osnovu svih relevantnih indikatora vojne moći, Sjedinjene Države mogu danas da pobeđe bilo kog takmaca u Persijskom zalivu, ali je cena previsoka a dugoročni ishodi nepovoljni.

Borba protiv asimetričnih pretnji je takva da u njoj može puno da se izgubi, a malo toga da se dobije. Kada su Sjedinjene Države napadnute na svojoj kopnenoj teritoriji 11. septembra 2001. godine, prvi put posle gotovo dva veka NATO je na inicijativu SAD-a „odmrzao“ član 5. Vašingtonskog sporazuma i objavio rat terorizmu. Globalni rat protiv terora, koji se zvanično okončao američkim povlačenjem iz Avganistana, u najboljem slučaju bio je Pirova pobjeda Vašingtona, a u najgorem diplomatski i ekonomski fijasko. Zapravo, iako je zvanično okončan, rat protiv terorizma neće se završiti dok se ne uklone strukturalni uzroci njegovog trajanja i sve značajnijeg zamaha. A terorizam je samo jedna od asimetričnih pretnji Sjedinjenim Državama, iako najznačajnija.

Već je napomenuto da su SAD mogle uspešno da se nose sa Islamskom državom i lociraju i likvidiraju al-Bagdadija zahvaljujući dobroj logistici u prisustvu na terenu. Takođe, uspeali su da spreče Hute da trajno blokiraju Suecki kanal i Bab el Mandeb i spreče iranske proksije da dobiju još veći zamah na Bliskom istoku. U svemu u čemu su uspeali, a treba reći i da umnogome i nisu, uspeali su zahvaljujući direktnom prisustvu. Ukoliko Huti reše da blokiraju Ormuz i spreče tok nafte, ili zajedno sa iranskim saveznicima rade na regionalnoj hegemoniji Teherana, odsustvom Sjedinjenih Država neće imati ko da ih spreči, ili će u najboljem slučaju

proteći puno vremena. Isti je slučaj sa teroristima, koji i sa nesofisticiranom tehnologijom, kao što su dronovi za civilnu upotrebu naoružani eksplozivom ili rakete iz kućne radinosti, mogu da izazovu ogromnu pometnju i spreče normalni tok nafte, što je Americi ključni regionalni cilj. U takvim okolnostima bila bi potrebna brza reakcija, a Sjedinjene Države lišene direktnog prisustva to ne bi mogle da učine.

Zaključak

S obzirom na to da sam u poslednjem delu rada nastojao detaljnije da analiziram manjkavosti strategije uravnotežavanja sa obale i ukažem da nema jasnih indikatora da bi ova strategija bolje štitila američke nacionalne interese u Persijskom zalivu od postojeće strategije, u zaključku ću nastojati da ukratko odgovorim na jedno važno pitanje koje nije adekvatno adresirano u radu, a za koje držim da je značajno: da li je strategija uravnotežavanja sa obale bolja od svojih alternativa?

Izolacionizam, uravnotežavanje sa obale, selektivno angažovanje i duboko angažovanje, svaka od ovih strategija ima empirijsko uporište u strateškoj istoriji SAD-a. Naravno, svaka je imala vrlina i manjkavosti, pogotovo posmatrano kroz prizmu strateškog konteksta u kome se primenjivala. Imajući u vidu baš strateški kontekst, odnosno da danas živimo u bitno drugačijem vremenu nego pre 150, 75 ili 15 godina, bilo bi nezahvalno da se o njihovoj budućoj upotrebi odlučuje kroz prizmu istorijskog uspeha/neuspeha. S druge strane, na papiru, uravnotežavanje sa obale je idealna strategija SAD-a. U strateškoj razmeri ciljevi–način–sredstva–kontekst, tvorci ove strategije tvrde da donosi najviše koristi po najnižoj ceni. Uravnotežavanje sa obale je sprovodiva strategija i, po mom sudu, najverovatnija je američka strategija 2050. godine. Ipak, čini mi se da ona u ovom trenutku nije najbolja opcija, već strategija selektivnog angažovanja, a na takav zaključak me navode tri faktora: efekat šoka, strateški kontekst i američka moć.

Ubrzano povlačenje Sjedinjenih Država iz Evrope i Persijskog zaliva proizvelo bi efekat šoka kod najbližih saveznika. Bez obzira na povremene trzavice na relaciji Berlin–Vašington, Pariz–Vašington ili Rijad–Vašington, strah od američkog odlaska daleko nadjačava nelagodu zbog prisustva kolosalne američke moći. Napuštanje bez dugotrajne i dobro isplanirane pripreme stvorio bi metež u kome ishodi moguće ne bi bili dobri ni za SAD ni za saveznike. U Evropi bi moguća alternativa bila ostvarivanje degolističkog sna o jačanju EU u oblasti bezbednosti i odbrane, a takva EU ne bi nužno delovala u skladu sa interesima SAD-a. U Persijskom zalivu bi situacija bila još kompleksnija, a saveznici iz Zaliva su značajno manje vezani za Vašington nego Evropljani. Bez američkih baza i štita od Irana i asimetričnih pretnji,

scenariji kao što su ulaženje u stanje dublje anarhije ili uskakanje u vagon druge sile, ni najmanje nisu nezamislivi.

Drugi faktor je strateški kontekst. Brzo isplovljavanje broda USS Amerika na put preko Atlantika, ostavio bi vakuum moći koje bi druge sile, pre svega revizionističke i neprijateljski nastrojene prema Vašingtonu, nastojale da popune. Primeri Prvog zalivskog rata (1990–1991), američkog povlačenja iz Avganistana ili današnjeg rata u Ukrajini pokazuju da vreme za uravnotežavanje sa obale još uvek nije sazrelo. Saveznici za to nisu spremni, a Sjedinjene Države su, još uvek, neophodna (indispensable) sila u brojnim regionima sveta: u Evropi usled nasrtljive politike Ruske Federacije, Istočnoj Aziji zbog nepoznanica u pogledu prirode i načina rasta Kine, i Persijskom zalivu gde američki takmaci dobijaju na snazi i uticaju. Ukoliko se i uzme kao validan argument da Sjedinjene Države ne moraju da haju za metež koji nastaje njihovim povlačenjem i da su sigurne u „Tvrđavi Amerika“, taj argument poništava činjenica da bi i američki nacionalni interesi u ključnim regionima bili ugroženi.

Treći faktor ukazuje da negativne posledice koje bi primena strategije uravnotežavanja sa obale moguće proizvela nisu nužne. Američka moć je, još uvek, kolosalna. Da, „obalaši“ su u pravu da američka relativna moć opada. Uostalom, i tvrdnje o američkom deklinizmu nisu nove (Simić i Živojinović 2010). Ipak, u poslednjih 35 godina apsolutna moć SAD-a je gotovo neprestano rasla. Dok je opadanje za najmoćnije aktere u međunarodnim odnosima neminovnost, unipolarnost i njeno produženo trajanje nisu. Amerika je i danas, bez premca, najmoćnija sila sveta. Ukoliko izuzmemo akumuliranu moć, SAD za odbranu u 2024. izdvajaju više nego narednih 10 država zajedno (GlobalFirepower 2024), američki nominalni bruto društveni proizvod biće u 2024. za trećinu veći od kineskog (IMF 2024), sa Ujedinjenim Kraljevstvom deli prvo mesto u indeksu meke moć (Brand Finance 2024) i ima ubedljivo najrazgranatiju mrežu saveznika. Iako je moć potrošna i „obalaši“ s pravom kritikuju rasipanje novca američkih poreskih obaveza i strategiju dubokog angažovanja koja obavezuje Ameriku van svake mere, Sjedinjene Države još uvek imaju dovoljno moći da održe institucije poretka u čijem su stvaranju imali zamašnu ulogu. I ne samo da ih održe. SAD jesu plaćale održavanje poretka, ali nisu ostali neuzvrraćeni blagodetima iz institucija koje su stvarale ili pregovora gde su nastupali kao dominantna sila.

Istorija i priroda međunarodnih odnosa navode na zaključak da će se američki otisak u svetu smanjiti, ali taj trenutak nije danas. Nažalost, i po običaju, međunarodni odnosi nisu najveštiji u pronicanju kada će se taj trenutak desiti. Ipak, kada bude došao, uravnotežavanje sa obale biće najpodesnija strategija za zaštitu američkih interesa. Do tada, najbolja nada Vašingtona je velika strategija selektivnog angažovanja – štednja a ne škrtičarenje, pokazivanje mišića, ali bez ulaženja u nepotrebne bitke. Na kraju, imajući u vidu sve izneto u ovom radu,

uveren sam da, ko god pobedio na predsedničkim izborima u SAD-u 5. novembra 2024, selektivno angažovanje ostaje dominantna ideja u Beloj kući i američka strategija koja će potrajati više od nekoliko izbornih ciklusa.

Istraživanje sprovedeno uz podršku Fonda za nauku Republike Srbije. Broj projekta: 7752625. Naziv projekta: National Interests of the Republic of Serbia: from Contestation to Legitimation – National(S).

Bibliografija

- Art, Robert J. 2003. *A Grand Strategy for America*. Ithaca: Cornell University Press.
- Avdaliani, Emil. 2024. "Iran and Russia Enter A New Level of Military Cooperation". *Stimson*. Accessed 28 June 2024. <https://www.stimson.org/2024/iran-and-russia-enter-a-new-level-of-military-cooperation/>.
- Brand Finance. 2024. "Brand Finance's Global Soft Power Index 2024: USA and UK ranked top nation brands, China takes third place, overtaking Japan and Germany". *Brand Finance*. Accessed June 28 2024. <https://brandfinance.com/press-releases/brand-finances-global-soft-power-index-2024-usa-and-uk-ranked-top-nation-brands-china-takes-third-place-overtaking-japan-and-germany>.
- Brands, Hal and Peter D. Feaver. 2024. "Should America Retrench: The Battle Over Offshore Balancing", *Foreign Affairs*, 17 October.
- Brands, Hal. 2015. "Fools Rush Out? The Flawed Logic of Offshore Balancing". *The Washington Quarterly* 38(2): 7–28.
- Brands, Hal. 2015b. *The Limits of Offshore Balancing*. Carlisle Barracks: United States Army War College Press.
- Bremmer, Ian. 2015. *Superpower: Three Choices for America's Role in the World*. New York: Portfolio Penguin.
- Brooks, Stephen G., G. John Ikenberry and William C. Wohlforth. 2013. "Lean Forward: In defense of American Engagement". *Foreign Affairs* 92(1): 130–142.
- Fukuyama, Francis. 1989. "The End of History?". *The National Interest* 16: 3–18.
- Fukuyama, Francis. 1992. *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press.
- GlobalFirepower. 2024. "Defense Budget by Country (2024)". *GlobalFirepower*. Accessed 28 June 2024. <https://www.globalfirepower.com/defense-spending-budget.php>.

- Ikenberry, John G. 2003. "Is American Multilateralism in Decline?". *Perspectives on Politics* 1(3): 533–550.
- IMF. 2024. "World Economic Outlook Database". *International Monetary Fund*. Accessed 28 June 2024. <https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases#sort=%40imfdate%20descending>
- Jervis, Robert. 2006. "The Remaking of a Unipolar World". *The Washington Quarterly* 29(3): 5–19.
- Kennedy, Paul. 2002. "The Eagle Has Landed", *Financial Times*, 2 February.
- Krauthammer, Charles. 1990. "The Unipolar Moment", *Foreign Affairs* 70(1): 23–33.
- Lake, David A. 2009. *Hierarchy in International Relations*. Ithaca: Cornell University Press.
- Layne, Christopher. 1997. "From Preponderance to Offshore Balancing, America's Future Grand Strategy". *International Security* 22(1): 86–124.
- Layne, Christopher. 2009. "America's Middle East grand strategy after Iraq: the moment for offshore balancing has arrived". *Review of International Studies* 35(1): 5–25.
- Mandelbaum, Michael. 2005. *The Case for Goliath: How America Acts as the World's Government in the 21st Century*. New York: Public Affairs.
- Mearsheimer, John J. 1995. "A Realist Reply". *International Security* 19(3): 5–49.
- Mearsheimer, John J. 2014. "America Unhinged". *The National Interest* 129: 9–30.
- Mearsheimer, John J. 2014. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton & Company.
- Nedeljković, Stevan. 2020. *Strategija uravnotežavanja u međunarodnim odnosima, studija slučaja: francusko i nemačko uravnotežavanje Sjedinjenih Američkih Država posle Hladnog rata*. Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka.
- Nye, Joseph S. Jr. 1995. "The Case for Deep Engagement". *Foreign Affairs* 74(4): 90–102.
- Simić, Dragan R. i Dragan Živojinović. 2010. „Od Sputnjika do Lenova: šest talasa američkog deklinizma posle Drugog svetskog rata“. *Godišnjak FPN* 4(4): 269–293.
- UVA Miller Center. 1821. "July 4, 1821: Speech to the U.S. House of Representatives on Foreign Policy". *John Quincy Adams Presidency*. Accessed 28 June 2024. <https://millercenter.org/the-presidency/presidential-speeches/july-4-1821-speech-us-house-representatives-foreign-policy>.
- Walt, Stephen M. 1990. *The Origins of Alliance*, Ithaca. Cornell University Press.
- Walt, Stephen M. 2005. "In the National Interest: A New Grand Strategy for American Foreign Policy". *Boston Review*. February 1.

Walt, Stephen M. 2011. "The End of the American Era". *The National Interest* 116: 6–17.

Walt, Stephen M., 2006. *Taming American Power – The Global Response to U.S. Primacy*. New York: W.W. Norton & Company. karia, Fareed. 2008. *The Post-American World: Release 2.0*. New York: W.W. Norton & Company.

Stevan NEDELJKOVIĆ

THE GRAND STRATEGY OF THE UNITED STATES
– IS IT TIME FOR *OFFSHORE BALANCING*?

Abstract: As the unipolar moment wanes and the world approaches multipolarity, academic debates are intensifying about the future grand strategy of the United States. This paper contributes to that debate by analysing *offshore balancing*, a grand strategy proposal from the neorealist academic camp. The key research question addressed is whether *offshore balancing* is the most appropriate strategy for pursuing the vital national interests of the United States today. Using the Persian Gulf, one of three key regions for US national interests, as a case study, this paper argues that the time is not ripe for offshore balancing. This strategy shares similar shortcomings with the current deep engagement strategy: it occasionally ignores historical lessons and present realities; it overlooks the dangers of a power vacuum and the changed strategic context resulting from an American withdrawal; it places excessive trust in alliances whose effectiveness is often doubted even by realists; and it fails to account for the emergence of asymmetric threats in the 21st century, which are difficult to address quickly and effectively. Finally, the paper contends that, while *offshore balancing* may become the US's grand strategy by 2050, selective engagement will likely take precedence until then.

Keywords: United States, grand strategy, national interest, *offshore balancing*, Persian Gulf, neorealism.